

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за получаване на образователната и научна степен “доктор” по: област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8 Икономика, научна специалност *Организация и управление (селско стопанство и отрасли)*

Автор на дисертационния труд: АВНИ ИЛМИ ГАШИ
докторант задочна подготовка към катедра „Мениджмънт и маркетинг“ при
Аграрен университет, гр. Пловдив

Тема на дисертационния труд: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА
АГРАРНИТЕ ПОЛИТИКИ НА БЪЛГАРИЯ И КОСОВО

Рецензент: проф. д-р Стела Тодорова – АУ, област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; професионални направления: Икономика, Администрация и управление; научни специалности: Икономика и управление(селско стопанство), Народно стопанство.
определен за член на научното жури със заповед № РД-16-1077/ 25.11.2020 год. от Ректора на АУ.

1. Кратко представяне на кандидата.

Докторантът Авни Илми Гashi се е обучавал по докторска програма към катедра „Мениджмънт и маркетинг“ при Аграрен университет по научната специалност Организация и управление на производството. Обучението е осъществено в самостоятелна форма на подготовкa. Авни Илми Гashi е магистър по механични инженерни науки на университета в Прищина. Същият има богат педагогически стаж – работи като учител, директор на основно училище близо 9 години, преподавател в Бизнес колеж в Прищина. Докторантът е преминал през различни форми на обучение – развитие на капацитетите при образователното управление, обучение за директори, ECDL – 7 модула и други.

2. Актуалност на проблема.

Сравнителният анализ на аграрните политики на страните е една изключително актуална тема, която винаги е вълнувала изследователите по цял свят. Особеното в случая е, че селското стопанство на България и Косово в своето развитие показват редица сходни черти. И в двете страни се провежда насилиствена колективизация с опити за централизирано планово

управление на отрасъла. Икономиките и търговията им се интегрират тясно с тези на Съветския съюз и държавите от СИВ. И двете страни започват радикални реформи на преход към пазарна икономика след 1989.

И в България и в Косово се осъществява повсеместна приватизация и либерализация на стопанската дейност и адаптиране на страните към новия световен икономически ред. В резултат на тези политики се осъществява безprecedентна трансформация на селското стопанство и в двете страни.

Моделите на трансформация на селското стопанство на България и Косово имат и своите специфики относящи се до обхвата на реформите, начина на тяхното провеждане, социално-икономическите резултати от тях, което от своя страна дава възможност за един много добър сравнителен анализ на аграрните политики на тези страни.

Аграрната политика е част от икономическата политика на обществото и се характеризира като начин на действие на правителството върху икономическите и социални процеси, които протичат в селското стопанство. С оглед гореизложеното смяtam, че избраната тема от докторанта е изключително актуална.

3. Цел, задачи, хипотези и методи на изследване.

Основната цел на изследването е да се анализират в сравнителен план аграрните политики на Република Косово и Република България като на тази основа се предложат подходи за подобряване на политиката за развитие на земеделието на Република Косово. Поставените задачи при осъществяване на изследването са следните:

- ✓ Концептуално разясняване същността на аграрната политика като инструмент за развитие на аграрния сектор;
- ✓ Литературен преглед на подходите, политиките и мерките прилагани за насърчаване на аграрния сектор;
- ✓ Адаптиране на методика за изследване, анализ и оценка на аграрната политика на Република Косово и Република България;
- ✓ Събиране, структуриране и синтез на емпирична информация относно влиянието на аграрната политика на Република Косово и Република България върху аграрния сектор на двете държави;
- ✓ Набелязване на насоките за адаптиране на аграрната политика на Република Косово към европейската такава, чрез трансфер на добри практики и политики от страна на Република България.

За обобщаване на основните прилики и специфики на аграрните реформи в България и Косово е използван сравнителният метод. Други методи, които докторантът използва са анкетното проучване, SWOT анализа, статистически методи за установяване силата на влияние на отделните фактори в процеса на сравнение и анализ и пр.

4. Онагледеност и представяне на получените резултати.

Предоставеният ми за рецензия дисертационен труд е в обем от 133 страници и включва увод, две основни глави (всяка глава се състои от 3 части), изводи, заключение, използвана литература и приложения. Изследването е много добре онагледено с 18 фигури, 21 таблици и съответни приложения.

5. Обсъждане на резултатите и използваната литература.

Обобщени са основните прилики и специфики на проведените аграрни реформи в България и Косово като сравнителният анализ на основата на който те са изведени включва следните елементи: състояние на селското стопанство преди реформата; характер на поземлената реформа; осъществяване и резултати от поземлената реформа; преструктуриране на стопанствата; ход и резултати на преструктурирането; реформа на публичния сектор.

За формулираните основни елементи за SWOT анализа е проведено анкетно проучване между специалисти в системата на Селскостопанска академия и други ведомства, свързани с развитието на аграрния сектор. За всяко от предимствата, слабите страни, възможностите и заплахите, анкетираните специалисти дават оценка в определена оценъчна скала (от 1 до 6).

Направена е комплексна оценка и е измерена силата на влияние или възможното влияние на всеки фактор върху развитието на българското земеделие и създаването на условия за развитие и повишаване на конкурентоспособността на българските земеделски продукти. Получените средни оценки за всеки фактор (предимство и недостатък) позволяват да се откроят по-важните от тях. Целта, която преследва този анализ и оценка е под-добро управление на отрасъла: ресурсите на селското стопанство да се насочат към мерки за въздействие, които позволяват пълното използване на най-важните му предимства и възможности за забавяне в определена степен на силата на въздействие на най-силно изразените слаби страни и заплахи.

Проведеният SWOT анализ характеризира условията, в които се развива българското земеделие и неговите предимства (силни страни). Получените средни оценки на основните предимства на българското земеделие позволяват тяхното ранжиране според сила на влияние или възможно влияние. Те са диференциирани в относително широк диапазон – от 3,8 до 5,6 и са показани на таблица 18. В този случай размаха на колебание е от 1 до 6, но с доминиране на високите стойности. За съжаление стопанската практика в страната показва, че тези потенциално силни страни не са реализирани в достатъчна степен в практиката.

Обобщените резултати показват, че най-голямо влияние имат и се очаква да имат предимства, свързани със съществуващите обективни

дадености на земеделско производство в България: налични подходящи почвено-климатични условия за отглеждане на богат набор от земеделски култури; опит и традиции за земеделска дейност; условия за развитие на по-интензивни производства (зеленчуци, овощни насаждения), както и производството на някои специфични продукти с характерно качество и идентичност.

По отношение на слабите страни в земеделието, те се свързват с недостатъчното финансиране за интензифициране на производството (4,4), усъвършенстване на технологиите и проблеми, свързани с организиране на производителите с оглед създаване на по-добри условия за реализация на земеделските продукти (4,4). Във връзка с финансирането се подчертава и недостатъчното използване на средствата по различни програми (4,2). Освен високите претеглени средни оценки за голяма част от слабите страни, е резултат само на единични най-ниски оценки (1).

Очертани са възможностите за повишаване на конкурентоспособността и подобряване състоянието на земеделския отрасъл (направен е SWOT анализ и е определена силата на влияние на факторите включени в него). Те имат относително равностойна сила на влияние от 3,8-4 до 5,2, което се може да се види на таблица 20.

Съпоставено е положителното и негативното влияние на ОСП, като е направен извод, че балансът е твърде чувствителен. Докторантът вижда че, положителни промени биха могли да се търсят предимно в промяна на начина на използване на европейските и националните фондове. Старите страни членки не се нуждаят от силно стимулиране за разширение на производството и насочват средства към други области (доходите, развитието на селските райони). България се нуждае от голям ръст на производството успоредно с повишаване на конкурентоспособността.

Като значителна заплаха се открояват монополното поведение при изкупуването на земеделските продукти и нерешените проблеми при тяхната реализация, както и корупцията и нерешените проблеми с всички възможни субсидии от ЕС.

Докторантът очертава възможностите за подобряване на конкурентоспособността на Косовоското селско стопанство като използва SWOT анализа и провежда интервюта с редица експерти в областта на аграрните политики. По този начин се определят вътрешните за отрасъла силни и слаби страни, а така също възможностите и опасностите на външната среда за развитие на Косовоското селско стопанство.

Като най-важни вътрешни атрибути на Косовоското селско стопанство, които спомагат за издигане на конкурентоспособността му са определени: подотрасли и производства; добри традиции и умения на фермерите в земеделското производство; ниските разходи за труд, материали, услуги, наемане на земя и т.н.; съществуването на налична евтина земеделска земя и трудови ресурси в основните производствени райони; силните частни

стимули на фермерите за повишаване на ефективността на производството и за адаптиране към пазарното търсене; изградената добра репутация на международните пазари на Косовските селскостопански продукти като зърнени и технически култури, зеленчуци и плодове.

Като най-важни вътрешни атрибути, които пречат на конкурентоспособността на Косовското селско стопанство са определени: високата уязвимост от разнообразни природни бедствия (суши, наводнения, бури); дребното, раздробено и не добре организирано фермерство; липсата на модерна пазарна, складова, транспортна, хидромелиоративна и телекомуникационна инфраструктура в селските райони; разпространението на старяла техника, технологии и нискодобивни сортове; прекомерната употреба на химически товоре и пестициди в някои производства; липсата на ефективна система за контрол на безопасността на храните; липсата на утвърдени търговски марки, произходи и еко-сертификация; не модернизираната преработвателна промишленост.

Като най-важни фактори на външната среда, които благоприятстват конкурентоспособността на Косовското селско стопанство са посочени: развитието на нови технологии, сортове и системи на земеделие; политическата стабилност в страната и последователната политика за държавна подкрепа на селското стопанство; търсенето на хранителни продукти на вътрешния и международните пазари; навлизането на чуждестранни инвестиции в страната и отрасъла; тенденцията за непрекъснат ръст на международните цени на основните селскостопански продукти и други.

Като най-важни опасности на външната пазарна, институционална и природна среда, които възпрепятстват издигането на конкурентоспособността на Косовското селско стопанство са определени: ежегодните опустошителни природни бедствия от различен вид (суши, наводнения, бури, пожари); силната конкуренция със съседните страни-износителки на сходни продукти; бавният ход на преструктуриране на монополните държавни предприятия за услуги, преработка и експорт; непрекъснатото нарастване на цените на техниката, товорете, препаратите, горивата семената; силните колебания на международните и вътрешните цени на основните селскостопански продукти; ограниченияте ресурси за напояване; неефективно работещият публичен сектор (администрация, програми за подкрепа, съдебна система); липсата на модерна банкова система в страната и селските райони; продължаващите дебати за насоките и степента на реформиране на отрасъла и икономиката като цяло.

Заключението на дисертационния труд обобщава основните изводи от получените резултати при изследването и анализа на поставения проблем и прави ценни препоръки за разрешаване на голяма част от възникващите проблеми.

Общата оценка, която правя на дисертационния труд е следната: използваната литература от докторанта съответства на изследването, авторите са цитирани точно и коректно, напълно са решени поставените

цели и задачи залегнали в дисертационния труд. Стилът е научен и разбираем.

6. Приноси на дисертационния труд.

Дисертационният труд притежава доказателства за научни и научно-приложни приноси, представени като виждания и решения по проблемите на аграрните политики на България и Косово. Посочените в автореферата научни и научно-приложни приноси отговарят на действителните приносни моменти в дисертацията.

Основните научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд могат да се очертаят в следните насоки:

Първо, обогатяване на съществуващите теоретични знания за същността на аграрната политика.

Второ, направен е сравнителен анализ на Българското и Косовското селско стопанство, който завършва с констатацията, че селското стопанство и прилаганите политики спрямо него и на двете страни имат редица общи черти, преминаватайки през един драматичен преход на икономическа либерализация и институционално обновление.

Трето, сравнителният анализ на аграрните политики в по-ново време (след проведените аграрни реформи) и в двете страни констатира, че те имат и редица общи както позитивни така и негативни резултати.

Четвърто, сравнителният анализ също така установи, че прилагането на политиките в двете страни е свързано с редица близки негативни резултати.

Пето, анализът показва и специфичните особености на аграрните политики и на резултатите от тяхното приложение в двете страни. В България аграрната реформа се осъществи като част от цялостната трансформация от централизирана към пазарна икономическа система. В Косово се прилага специфичен модел за приватизация и либерализация на икономиката.

Пето, изведени са най-важните фактори на външната среда, които благоприятстват и възпрепятстват конкурентоспособността на Косовското селско стопанство.

7. Критични бележки и въпроси.

Работата на докторант Авни Илми Гashi представлява едно завършено научно и приложно изследване поради което аз нямам критични забележки. Имам препоръка докторантът след защита на дисертацията да продължи и разшири своята работа, насочена към изследване на аграрните политики и специално тази на Косово като увеличи публикационната си дейност по тези така актуални за страната проблеми.

8. Публикувани статии и цитирания.

Докторантът е представил списък с 3 самостоятелни научни статии, които са свързани с темата на дисертационния труд. Те са доказателство, че някои от изследваните в дисертацията проблеми са получили научно признание.

Представеният автореферат отразява обективно структурата и съдържанието на дисертационния труд.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Въз основа на научените и приложените, от докторанта, различни методи на изследване, правилно изведените експерименти, направените обобщения и изводи считам, че представеният дисертационен труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника на Аграрния университет за неговото приложение, което ми дава основание да го оценя **ПОЛОЖИТЕЛНО**.

Позволявам си да предложа на почитаемото Научно жури също да гласува положително и да присъди на на Авни Илми Гashi образователната и научна степен **“доктор”** по научната специалност *Организация и управление на производството*.

Дата: 15.7.2021
гр. Пловдив

РЕЦЕНЗЕНТ: .....

(проф. д-р С. Тодорова)